

POROČILA IN OCENE – REPORTS AND REVIEWS

ZNANSTVENI SIMPOZIJ FONS GRATIAE – STUDENICE V KONTEKSTU ŽENSKIH SAMOSTANOV NA ŠTAJERSKEM

V odmaknjeni in skrivnostni dolini pod Bočem leži starodavni studeniški samostan. Od 13. stoletja do jožefinskih cerkvenih reform v 18. stoletju je bil najprej samostan dominikank, po ukinitvi samostana leta 1782 pa je bil samostanski kompleks s pripadajočim zemljiškim gospodvom podržavljen in nato prodan v roke zasebnih lastnikov. Leta 1885 so samostan kupile magdalenke, redovna skupnost iz Šlezije, ki so samostanu povrnile prvotno namembnost. Magdalenke so v Studenicah ostale do leta 1949, ko so bile pregnane.

Studeniški samostan predstavlja pomemben spomenik naše verske, gospodarske, socialne, kulturne in umetnostnozgodovinske dediščine; v zgodovini je z religioznimi, gospodarskimi, kulturnimi in karitativnimi povezavami vplival tako na ožjo kot širšo okolico. Žal je samostan v primerjavi drugimi samostani na Slovenskem nekoliko manj poznan. Da bi osvetlili njegov pomen in vlogo ter zapolnili nekatere vrzeli pri poznavanju zgodovine in vloge samostana, je bil 17. oktobra 2024 v Poljčanah organiziran znanstveni simpozij z naslovom Fons Gratiae – Studenice v kontekstu ženskih samostanov na Štajerskem.

Simpozij so organizirali Občina Poljčane, Nadškofijski arhiv Maribor in Zgodovinsko društvo dr. Jožeta Koropca Slovenska Bistrica. Pobudnica je bila dr. Simona Kostanjšek Brglez, umetnostna zgodovinarka, domačinka, ki se že leta predano ukvarja z raziskovanjem samostana in bdi nad njegovo revitalizacijo.

K sodelovanju na simpoziju so bili povabljeni domači in tuji raziskovalci, ki so osvetlili podobo samostana z različnih zornih kotov.

Zbrane na simpoziju so najprej nagovorili predstavniki organizatorjev: dr. Petra Vrhovnik, županja Občine Poljčane, Bernard Geršak, ravnatelj Nadškofijskega arhiva Maribor, in dr. Simona Kostanjšek Brglez, podpredsednica Zgodovinskega društva dr. Jožeta Koropca Slovenska Bistrica. Po uradnih pozdravih sta dr. Simona Kostanjšek Brglez in mag. Lilijana Urlep predstavili razstavo Studenice – drobci iz zgodovine samostana, ki se nanaša na zgodovino studeniškega samostana od začetkov do današnjih dni. Razstava je bila slovesno odprta leta 2025.

Simpozij se je začel religioznim sklopom, v katerem so predavatelji osvetlili nekatere redovne skupnosti, predvsem dominikance in dominikanke. Dr. Vinko Škafar, upokojeni univerzitetni profesor in kapucin, je predstavil dominikanske in frančiškove družine po svetu in pri nas, mag. Ivan

Arzenšek, dominikanec iz Žalca, pa zgodovino in podobo dominikancev na slovenskih tleh nekoč in danes. Dr. Slavko Sliško, tudi dominikanec iz Zagreba, je opisal nastanek ženske veje dominikanskega reda. Sklop je zaključila s. Meta Potočnik, ki je orisala uršulinsko karizmo v Sloveniji. Poznavanje dominikanske redovne skupnosti je nujno potrebno za razumevanje prvih petih stoletij samostana in pol, ko so v njem živele dominikanke, ki so v njem razvijale in živele svojo dominikansko karizmo.

Sledil je zgodovinski del, v katerem so predavatelji osvetlili različne vidike starejše zgodovine samostana. Boris Hajdinjak je osvetlil podobo samostana dominikank v Studenicah v stoletju ustanovitve in v njegovem zgodovinskem prostoru. Hajdinjakovo predavanje je dopolnil dr. Martin Bele, ki je spregovoril o Gospodih Rogaških in njihovi vlogi pri ustanovitvi studeniškega samostana. Tako samostan dominikank kot njegov predhodnik špital je namreč nekoliko pred sredino 13. stoletja ustanovila plemkinja Zofija Rogaška. V samostan so vstopale predvsem redovnice iz višjih družbenih plasti, kar je ponazoril dr. Matjaž Grahornik, ki je spregovoril o studeniških redovnicah iz vrst notranjeavstrijskega plemstva v zgodnjem novem veku. Sklop je zaključila mag. Lilijana Urlep s predavanjem Cerkveni patronat in odvetništvo: med častjo in bremenom, v katerem je prikazala, kako je samostan oziroma zemljiško gospostvo preko patronata vplival na versko in cerkveno življenje v današnji bistriški in deloma tudi hoški dekaniji.

Tretji sklop je bil posvečen vprašanju s področja arhitekture in

umetnosti. Dr. Branko Vnuk je z arhitekturnega stališča predstavil srednjeveško zasnovo samostanov uboštvenih redov na območju nekdanje vojvodine Štajerske (s posebnim ozirom na ženske samostane v 13. stoletju). Sledil je mag. Darko Knez, ki je v predavanju z naslovom Relikvije in relikviariji iz nekdanjega samostana dominikank v Studenicah opozoril na to, da se je v Studenicah ohranilo izjemno število (tudi izredno kvalitetnih) relikviarijev. Glasbenemu vidiku se je posvetil dr. Marko Motnik, ki se je ukvarjal z vprašanjem glasbe v samostanu. Njegovo predavanje je nosilo naslov Dominikanski samostan Studenice: kraj glasbe? Na koncu se je dr. Vlasta Stavbar posvetila še knjižni dediščini oziroma, natančneje, poskusu rekonstrukcije knjižne zbirke v studeniškem samostanu. Pri tem je opozorila, da se gradivo iz časa dominikank na naših tleh žal ni ohranilo, a so se v nekaterih ustanovah, predvsem v Univerzitetni knjižnici Maribor in Nadškofijskem arhivu Maribor, ohranile knjige iz knjižnice magdalenk.

Simpozij se je zaključil s četrtim sklopom. Dr. Aleš Maver se je posvetil vprašanju dominikank kot šefic. Njegovo predavanje z naslovom Dominikanke kot šefice: odnos studeniških dominikank do moških cerkvenih in posvetnih voditeljev je prebral dr. Martin Bele. Dr. Simona Kostanjšek Brglez je prikazala studeniški samostan v luči zadnje obnove: od arheoloških najdb, umetnostnozgodovinskih spoznanj do konservatorskih izzivov. Ob tem je opozorila predvsem na številne nove najde in interpretacije, do katerih je prišlo v luči obnove samostanskega kompleksa od leta 2022 naprej. Simpo-

zij je zaključila Jana Magdalena Kolarič, ki je podala osebno izkušnjo. Na osnovi spominov in pripovedi zadnjih studeniških sester je prikazala življenje magdalenk po pregonu iz samostana. Leta 1949 so oblasti namreč samostan nacionalizirale in magdalenke pregnale. Kljub izgonu pa so – vsaj v skromnejšem obsegu – ostale povezane s Studenicami, kjer so živele v skromni hiši v bližini samostana. Zadnja magdalenka, s. Stanka Maučec, je umrla leta 2010.

Simpozij je prinesel nova spoznanja in odprl nova vprašanja, na katera bo v prihodnosti treba odgovoriti, zato je zaželeno, da se v prihodnjih letih organizira še drugi simpozij oz. da simpozij postane tradicionalen.

Simpozij se je zaključil z ogledom samostanskega kompleksa s cerkvijo sv. Treh kraljev. Udeleženci so si poleg nekdanje samostanske in sedaj župnijske cerkve sv. Treh kraljev ogledali še prostorno zahodno nunsko emporo iz 13. stoletja, ki je z izjemo manjših baročnih dopolnitev ohranila svojo prvotno podobo, dvorano v zahodnem traktu, v kateri se je na okenskem ostenju srednjeveškega okna ohranila freska s Kristusovim obličjem iz 14. stoletja, in druge dele kompleksa. Prav tako so se temeljito seznanili s stanjem ohranjenega samostanskega kompleksa in izvedeli številne podatke o obnovi, ki poteka od leta 2022 naprej. Za marsikaterega udeleženca je bil to prvi stik s ostanki kompleksa, ki je sicer obiskovalcem z izjemo cerkve načeloma nedostopen.

*Bernard Geršak in Janez Lesnika,
Nadškofija Maribor*

RAZSTAVA STUDENICE – DROBCI IZ ZGODOVINE SAMOSTANA (Poljčane, 2025)

V prostorih Občine Poljčane je bila maja 2025 odprta razstava *Studenice – drobciz zgodovine samostana*, ki pomembno prispeva k osvetlitvi nekaterih odprtih vprašanj iz zgodovine samostana. Avtorici, dr. Simona Kostanjšek Brglez in mag. Lilijana Urlep, sta razstavo pripravili na podlagi raziskovanja po arhivih in kritične analize virov; mnogi med njimi so bili doslej premalo poznani in dostopni. Razstava je rezultat sodelovanja Zgodovinskega društva dr. Jožeta Koropca Slovenska Bistrica, Nadškofijskega arhiva Maribor in Občine Poljčane.

Na razstavi so bili laični in strokovni javnosti prvič predstavljeni številni arhivski dokumenti. Med njimi so rokopisni zapisi, uradna korespondenca, pogodbe, arhitekturni načrti in situacijske risbe ter drugo gradivo iz javnih in zasebnih arhivov, zlasti Nadškofijskega arhiva Maribor, Pokrajinskega arhiva Maribor in Zgodovinskega arhiva Celje ter tudi iz župnijskega arhiva v Studenicah in zasebnih arhivov in zapuščin. Vključitev fotografskega gradiva iz zasebnih zbirk, ki dokumentira življenje in delovanje skupnosti v 19. in prvi polovici 20. stoletja, pomembno razširja dosedanje dokumentarno podlago za raziskovanje samostana.

Razstava je strukturirana kronološko in obravnava tri temeljna obdobja: čas dominikank (od 13. stoletja do razpusta leta 1782), prehodno obdobje, ko je bil samostan v državni in zasebni lasti, ter obdobje magdalenk od leta 1885 do leta 1949. Posebno težo imata drugi in tretji del, ki obravnavata prehodno